

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ
ΣΤΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΚΑΙ Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΟΥ Β' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

(ΑΘΗΝΑ 28-29 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1987)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

2

Εκδοτικός Οίκος ΑΦΟΙ Π. ΣΑΚΚΟΥΛΑ
Αθήνα 1989

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

ΝΕΣΤΟΡΑ Ε. ΚΟΥΡΑΚΗ, Αναπληρωτή Καθηγήτῆ τῆς Νομικῆς Σχολῆς
Πανεπιστημίου Αθηνῶν

Σχετικὰ με τῖς πολὺ ενδιαφέρουσες αναπτύξεις του Καθηγητῆ Διον. Σπινέλλη για τῖς ἀνάγκες τῶν θυμάτων και τοὺς τρόπους ικανοποίησῆς τοὺς, θα ἤθελα να κάνω δυο σύντομες συμπληρωματικῆς παρατηρήσεις δικαιοπολιτικῆς χαρακτῆρα:

Ἡ *πρῶτη* παρατήρηση ἀφορὰ στὴν ἐκταση που θα μπορούσε να προσλάβει ἡ ικανοποίηση τῶν ασικῶν αξιώσεων τῶν θυμάτων μέσα στὰ πλαίσια του συστήματος ποινικῆς δικαιοσύνης. Θα αποτελούσε δηλ. πράγματι μια ουσιώδη διευκόλυνση στὸ ἔργο τῶν ἐλλήνων δικαστῶν, οἱ οποίοι ἀντιμετωπίζουν τεράστιο φόρτο εργασίας, ἡ ἐπιδίκαση ἐνός μεγάλου μέρους τῶν ἀπαιτήσεων τῶν πολιτικῶς ἐναγόντων ἀπὸ τα ποινικὰ δικαστήρια. Ἐπίσης μια τέτοια λύση πιστεύω ὅτι θα συντελούσε στὴν ἀκριβέστερη εφαρμογῆ του γράμματος και του πνεύματος τῶν ἰσχυουσῶν διατάξεων του νόμου (ιδίως του ἀ. 65 § 2 ΚΠοινΔ, που σήμερα ἐφαρμόζεται συσταλτικὰ¹) και παράλληλα θα βοηθούσε στὴν ευρυθμότερη λειτουργία τῆς δικαιοσύνης, ἀφοῦ θα ικανοποιούσε σε σημαντικό βαθμὸ τὴν ἀνάγκη να παρέχεται πρὸς τα θύματα τῶν ἐγκλημάτων μια γρήγορη και ἀποτελεσματικῆ βοήθεια υλικῆς και ἠθικῆς μορφῆς, ἐφ' ὅσον βέβαια δεν θα φαλκιδεῦνται ἔτσι το

1. Για τὸ φαινόμενο αὐτὸ πρβλ. Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, Ἡ πολιτικῆ ἀγωγή στὴν ποινικῆ δίκη. Νομικῆ φύση - Νομιμοποίηση του πολιτικῶς ἐναγόντος, Αθήνα: Αφοὶ Σάκκουλα, 1982, σελ. 166 ἐπ.

δημόσιο συμφέρον και τα θεμιτά συμφέροντα του κατηγορουμένου².

Η πράγματωση, όμως, του φιλόδοξου αυτού σχεδίου για μια σύγκλιση της ποινικής με την αστική διαδικασία³ νομίζω ότι, σε πρώτο τουλάχιστον στάδιο, θα έπρεπε να τεθεί υπό δύο προϋποθέσεις: *Πρώτον*, να αποσαφηνισθεί ποια είναι εκείνα τα είδη των υποθέσεων στις οποίες οι αστικές αξιώσεις μπορούν να εκδικάζονται (εξ ολοκλήρου) και από ποινικά δικαστήρια: Ο νόμος προβλέπει την άμεση και ταχεία εκδίκαση υποθέσεων κατά την ειδική διαδικασία των άρθρων 663 επ. ΚΠολΔ περί εργατικών διαφορών *μόνο* για πολύ συγκεκριμένα είδη περιπτώσεων, όπως π.χ. οι διαφορές για ζημίες από αυτοκίνητο (ά. 681Α ΚΠολΔ) και από δημοσιεύματα που θίγουν την τιμή ή την υπόληψη (ά. 1 § 4 ν. 1178/1981). Και τούτο διότι οι υποθέσεις που υπάγονται σε μια τέτοια διαδικασία αμεσότητας και προφορικότητας⁴ σχετίζονται συνήθως με κάποια ιδιαίτερη δικαιοπολιτική ανάγκη. Ειδικότερα, η καθιέρωση μιας τέτοιας διαδικασίας για τις εργατικές διαφορές ικανοποιεί — πέρα από τις πιεστικές βιοτικές ανάγκες των εργαζομένων — και την ανάγκη για γρήγορη αποκατάσταση της κοινωνικής ειρήνης στις σχέσεις εργαζομένων και εργοδοτών⁵. Επίσης, και στην περίπτωση των αξιώσεων για ζημίες από αυτοκίνητο η υπαγωγή των εν λόγω υποθέσεων στην απλουστευμένη διαδικασία του Μονομελούς Πρωτοδικείου θεωρήθηκε ότι «ικανοποιεί την λόγω της φύσεώς των, έπιβαλλομένην ανάγκην ταχύτερας εκδίκασεως διά της άμεσώτερας άντιλήψεως τούτων υπό του δικαστού»⁶. Παρόμοιες σκέψεις για περιορισμό «της ένστα-

2. Πρβλ. Ν.Κ. Ανδρουλάκη, Θεμελιώδεις έννοιαι της ποινικής δίκης, τ. Α, Αθήναι: Α.Ν. Σάκκουλας 1972, σελ. 70 επ., όπου σταθμίζονται τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα από μια (ευρεία) αποδοχή του θεσμού της πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη.

3. Ενδιαφέρουσα συμβολή στη μελέτη του προβλήματος αυτού αποτελεί ακόμη και σήμερα το έργο του *Johann Josef Hagen*, Elemente einer allgemeinen Prozeßlehre. Ein Beitrag zur allgemeinen Verfahrenstheorie, Freiburg: Rombach, 1972.

4. Τα στοιχεία αυτά της αμεσότητας και προφορικότητας τονίσθηκαν ιδιαίτερα ως «χαρακτηριστικόν των ενώπιον του προέδρου των πρωτοδικών διαδικασιών» (ήδη ά. 623 επ. ΚΠολΔ) από την Εισηγητική Έκθεση του *Σχεδίου Πολιτικής Δικονομίας*, που δημοσιεύθηκε από το Υπ. Δικαιοσύνης το 1956 (τ. Δ', σελ. 5). Με τις διαδικασίες αυτές, προστίθεται στη συνέχεια, «είναι δυνατή ή συγκέντρωσις των διαδικαστικών πράξεων και (...) όλόκληρος ή δίκη διεξάγεται ενώπιον του αυτού δικαστού κατά τρόπον άπλου, εκτιμωμένων έλευθέρως των άποδείξεων, χωρίς να δεσμεύεται ούτος όσον άφορά την έκτίμησιν του άποδεικτικού ύλικού».

5. Έτσι Κ.Ε. Μπέης, Πολιτική Δικονομία, τ. 13 (Ειδικές Διαδικασίες, II), Αθήνα: Αφοί Σάκκουλα, 1981, σελ. 346.

6. Βλ. τη σχετ. εισηγητική έκθεση του ν. 733/1977, που με το ά. 5 εθέσπισε την εφαρμογή της ειδικής διαδικασίας περί εργατικών διαφορών για διαφορές σχετικές με ζημίες από αυτοκίνητο, εις: *Κωνστ. Σιφναιού*, Πανδέκται, τ. ΝΒ' 1977, σελ. 691.

σιολογίας, τών αναβολών και του βραδέος δικονομικού μηχανισμού» κατά την εκδίκαση αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης, καθώς και για εναρμονισμό με τις σύντομες ποινικές διαδικασίες, συνηγόρησαν και για την υιοθέτηση της διαδικασίας των ά. 663 επ. ΚΠολΔ επί αστικής ευθύνης του Τύπου⁷. Τα υπόλοιπα, όμως, είδη υποθέσεων (π.χ. τραυματισμοί από έκρηξη του ελαττωματικού θερμοσίφωνα που αγόρασα σε κατάσταση ηλεκτρικών ειδών) αποτελούν στην πράξη το αντικείμενο τακτικής διαδικασίας με διεξαγωγή αποδείξεων και κατά κρατούσα γνώμη⁸ δεν μπορούν να υπαχθούν στη σύντομη ειδική διαδικασία των εργατικών διαφορών με απλή συμφωνία των μερών. Εναπόκειται λοιπόν στον νομοθέτη να υπαγάγει σε σύντομες ειδικές διαδικασίες και συνακόλουθα σε (δυνητική) εκδίκαση από ποινικά δικαστήρια εκείνες τις αστικές υποθέσεις, που λόγω της φύσης τους, και των αναγκών της δικαστηριακής πρακτικής προσφέρονται για μια τέτοια υπαγωγή (κατά τη γνώμη μου θα μπορούσαν να ενταχθούν σε μια τέτοια διαδικασία όλες σχεδόν οι υποθέσεις αρμοδιότητας του μονομελούς Πρωτοδικείου και του Ειρηνοδικείου — πρβλ. ά. 270 ΚΠολΔ⁹). *Δεύτερον*, ως απαραίτητη προϋπόθεση αυτής της σύγκλισης ποινικής και αστικής διαδικασίας θεωρώ την τήρηση ορισμένων ουσιαστών τύπων της πολιτικής δικονομίας που έχουν σχέση με την έγερση και κοινοποίηση της αστικής αγωγής. Νομίζω, δηλ., ότι θα πρέπει στις περιπτώσεις αυτές ο πολιτικώς ενάγων να εγείρει και να κοινοποιεί προς τον κατηγορούμενο αγωγή, όπως ακριβώς θα έκανε εάν η υπόθεσή του εκδικαζόταν από πολιτικά δικαστήρια (πρβλ. ά. 215 επ. ΚΠολΔ). Σημειώνω ότι η παράλληλη αυτή παράσταση του θύματος ως πολιτικής αγωγής και ως ενάγοντος στο ίδιο

7. Η σχτ. *εισηγητική έκθεση* από 19.6.1981 για το σχέδιο νόμου «περί αστικής ευθύνης του τύπου», που παραθέτει τις σκέψεις αυτές, υπάρχει διαθέσιμη σε έκδοση Εθν. Τυπογραφείου. Για τις συναφείς προγενέστερες ρυθμίσεις του ν. περί τύπου και ιδίως των ά. 48 και 49 ν. 1092/1938, που ρυθμίζουν ακόμη - όπως ισχύουν - τα θέματα της χρηματικής ικανοποίησης και αποζημίωσης από αδικήματα τελεσθέντα δια του τύπου, βλ. ιδίως τη σχτ. κατ' άρθρον «Ερμηνεία των περί Τύπου νόμων» από τον *Αγγ. Μπουρόπουλο*, Αθήνα: Ν.Π. Σάκουλας, 1958, σελ. 125 επ.

8. Πρβλ. *Λ.Δ. Σιανιώτου*, *Ειδικά Διαδικασίαι*, Αθήνα 1984², σελ. 19 ει.

9. Βλ. επίσης, από άποψη συγκριτικού δικαίου, τις υφιστάμενες εναλλακτικές διαδικαστικές δυνατότητες αποζημίωσης του θύματος στα πλαίσια της ποινικής δίκης, εις: *Δημ. Χ. Γραμματικούδη*, Προβλήματα από τις σχέσεις εγκληματία-θύματος, ΝοΒ 35: 1987, 437-446: σελ. 444 και σημ. 44. Συναφές - αν και εκτός της ύλης του παρόντος Συνεδρίου - είναι το πρόβλημα της αποζημίωσης των θυμάτων του εγκλήματος από την Πολιτεία, για το οποίο έχει δημοσιευθεί το 1981 στη σειρά «Ποινικά» (αρ. 8) ενδιαφέρουσα ομότιτλη μελέτη του *Π.Α. Παπαδάτου*.

δικαστήριο δεν είναι άγνωστη στο ελληνικό δίκαιο, αφού προβλέπεται από τον ήδη αναφερθέντα ν. 1178/1981 περί αστικής ευθύνης του τύπου. Κατά το ά. 1 § 5,2 του νόμου αυτού, «εάν διά τήν ζημιογόνον πράξιν έπελήφθη τό ποινικόν δικαστήριον, ή κατά τό παρόν άρθρον άγωγή άσκειται ένώπιον αυτού καί έκδικάζεται υπό τούτου ύποχρεωτικώς, μή έπιτρεπομένης έν ουδεμιά περιπτώσει τής παραπομπής της εις τά πολιτικά δικαστήρια»¹⁰.

Τέλος η *δεύτερη* παρατήρηση που θα ήθελα να κάνω εδώ αναφέρεται στον θεσμό της υπ' όρον αναστολής της ποινής. Είναι γνωστό ότι κατά το ά. 100 § 3 του Ποιν. Κώδικα το δικαστήριο μπορεί να εξαρτήσει την υπ' όρον αναστολή της ποινής από την προηγούμενη πληρωμή προς τον αδικηθέντα της αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης που του επιδικάσθηκε. Έχω τη γνώμη πως η διάταξη αυτή θα μπορούσε ν' αποκτήσει ένα πολύ πιο ουσιαστικό περιεχόμενο εάν η υπ' όρον αναστολή — όπως και άλλοι θεσμοί, π.χ. η υπ' όρον απόλυση — εντασσόταν μέσα σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο «προστατευτικής επίβλεψης» (probation)¹¹. Στο πλαίσιο αυτό θα επιδιωκόταν με τη βοήθεια κοινωνικών λειτουργών όχι απλώς η καταβολή από τον δράστη των αστικών αξιώσεων του θύματός του, αλλ' επιπλέον η συμφιλίωση μεταξύ τους¹². Πρόκειται για το σύστημα που καθιερώθηκε στη Γαλλία άτυπα μέσα στα πλαίσια του ά. 706-6 CPP (ν. 83-608 της 8.7.1983 «για την ενίσχυση της προστασίας των θυμάτων από αξιόποινες πράξεις») και που οι θετικές του πλευρές θα μπορούσαν ν' αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης και στη χώρα μας¹³.

10. Σχετικά με την ερμηνεία του ν. 1178/1981 (χωρίς όμως διευκρινιστικές αναφορές στην υπό εξέταση διάταξη του ά. 1 § 5,2), βλ. ιδίως: *Νικ. Γ. Σταθάτου*, Αστική και Ποινική ευθύνη του Τύπου. Ο νέος νόμος 1178/1981, εις περ. «Παρνασσός», ΚΓ', 1981, σελ. 443-453.

11. Για τον θεσμό της probation και τον τρόπο εφαρμογής του βλ. π.χ. *Ν.Ε. Κουράκη*, Ποινική Καταστολή, Αθήνα: Α.Ν. Σάκκουλας, 1985², σελ. 285 επ., όπου και σχτ. βιβλιογρ. παραπομπές.

12. Άλλωστε από εμπειρικές έρευνες της αλλοδαπής προκύπτει ότι τα θύματα μιας εγκληματικής πράξης συνήθως δεν διακατέχονται από διάθεση εκδίκησης προς τους δράστες - βλ. *Ν.Ε. Κουράκη*, Η «αποκλιμάκωση» της ποινικής καταστολής. Όροι και όρια, στον Τιμ. Τόμο «Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκου», τ. Β', έκδ. Τομέα Ποιν. Επιστημών Παν/μίου Αθηνών, Αθήνα: Α.Ν. Σάκκουλας, 1986, 153-185: 184 σημ. 98 αλλά και *Κ.Δ. Σπινέλλη*, Έγκλημα και Θύμα. Ζητήματα και προτεραιότητες για μια θυματολογική πολιτική, αυτόθι, σελ. 249-281: 269 σημ. 82.

13. Βλ. σχτ. *Isabelle Andreani*, Notice preparatoire sur la situation française, εις: "La victime, le délinquant et le service de probation", Quatrième séminaire de la CEP (Conférence permanente européenne de la probation), Karlsruhe 30 septembre - 4 octobre 1985, σελ. 37-42: 41 επ.